

Bokmelding

Maren Bak og Kerstin von Brömssen (red).

Barndom & migration

Umeå 2013, Boréa

I krysningsfeltet mellom barndom og migrasjon fins det mye upløyd forskningsmark. Derfor var det med glede jeg sa ja til å anmelde denne boka, som kom ut i Sverige i år, med bidrag fra Norge og Danmark så vel som fra Sverige. Gjennom ialt 12 kapitler presenteres forskning fra dette feltet av ialt femten forfattere, alle kvinner. Hele seks kapitler presenterer forskning fra Sverige, tre kapitler er basert på forskning fra Norge, ett på forskning fra Danmark, ett sammenligner danske og norske forhold, mens ett er et introduksjonskapittel som søker å formidle et mer generelt bilde av forskningsfeltet i og utenfor Skandinavia. Etter introduksjonskapitlet er boka implisitt delt i to hoveddeler: den første delen retter oppmerksomheten mot strukturelle forhold rundt livene til barn som er migranter i de tre landene, mens den andre delen fokuserer mer direkte på hverdagslivene til barna og deres familier innenfor de strukturelle rammene som er tegnet opp i første del.

Introduksjonskapitlet er en viktig del av enhver antologi. Her regner vi med å finne teoretiske perspektiver og tilnæringsmåter som skal binde antologien sammen til noe mer enn en samling tematisk beslektede forskningsbidrag. Jeg er ikke overbevist om at Maren Bak kommer i mål med dette. Vi får en oversikt over et framvoksende fagfelt, og vi får en kort presentasjon av hvert kapittel som i og for seg er god. Det vi ikke får, er en overbevisende argumentasjon for at det er noe som binder de påfølgende 11 kapitlene sammen, en felles problemstilling, undring eller kanskje et sentralt dilemma som de alle henvender seg til. Introduksjonskapitlet presenterer først migrasjonsfeltet i et historisk perspektiv med noe vekt på barns situasjon, og så barndomsfeltet i et historisk perspektiv, med noe vekt på hvordan barns liv kan berøres av migrasjon. Denne oppbygningen er god og logisk. Imidlertid er presentasjonen av migrasjonsfeltet overfladisk og virker tilfeldig – den begynner uten begrunnelse på 1800-tallet, som om det ikke fantes migrasjon før dette, og hopper over perioden 1915–55, med den noe underlige påstanden «Nya migrationsströmmar som berör Europa finner vi först cirka 40 år och två världskrig

senare» (s 15). Riktignok følges denne påstanden like etter av en beskrivelse av FNs arbeid med å beskytte flyktninger, og en innrømmelse av at «Detta arbete var ett försök att avvärja en upprepning av andra världskrigets flyktningkatastrof, då 1 miljon människor drivits på flykt i Europa» (s 16). Dette eksemplet illustrerer den gjennomgående mangelen på stringens og samlet retning i introduksjonskapitlet.

De påfølgende fire kapitlene handler om asylsøkende barn. Kapittel 2, «Barn i den svenska asylprocessen» av Lundberg er meget godt – dette kapitlet forteller sammenhengende, informativt, konkret og nyttig om asylprosessen slik den omfatter barn i Sverige. Her er det mye og til dels detaljert informasjon, som framstilles på en tilgjengelig måte. Kapittel 3 «Asylsökande barn i Norge och Danmark» av Vitus og Lidén tar utgangspunkt i dilemmaer som oppstår i spenningsfeltet mellom asylsøkende barn som *barn*, og asylsøkende barn som *asylsøkere*. De to innrammingene aktiverer motstridende, diskurser, rettigheter og identiteter. Kapitlet er interessant og avansert, men litt utydelig. Dette er vanskelig stoff, med en analyse på høyt teoretisk nivå, og da er det ekstra viktig med klarhet i språk, argumentasjon og struktur. Eksempelvis er diskusjonen om partikularisme og universalisme spredt utover i kapitlet, uten at vi noe sted får en samlet, dypere forståelse av hva det er forfatterne vil bruke denne diskusjonen til. Når det gjelder den empiriske framstillingen og sammenligningen av asylsøkende barns situasjon i Norge og Danmark, kommer Norge helt klart best ut – kanskje litt for godt – bildet som tegnes av de norske forholdene, er til tross for de forbehold som tas mer rosenrødt enn det jeg kjenner igjen fra min egen forskning (som dels er utført sammen med den ene forfatteren). Ellers er dette et viktig kapittel som tilfører boken vesentlig kunnskap og innsikter. Kapittel 4 «När ensamkommande barn ska berätta» av Keselman er detaljert og empirisk, og forfatteren går nøye og systematisk gjennom sitt stoff – både bakgrunnskunnskapen og asylintervjuene som utgjør det empiriske materialet. Kapitlet er grundig underbygd og godt strukturert – svært nyttig lesning for den som vil ha tilgang til god dybdekunnskap om mekanismer som kan gjøre seg gjeldene i asylintervjuer av barn. Ikke minst får leseren et klart bilde av hvordan voksne saksbehandlere og tolker gjennom et sammenfall av subtile og lite gjennomtenkte praksiser *hindrer* barna i å komme til orde og *overstyrer* deres svarmuligheter, istedenfor å legge åpent til rette for deres beretninger. Manglende kompetanse hos tolker og saksbehandlere rammer slik barnas rett og mulighet til å fortelle sin historie, og svekker dermed deres rettssikkerhet. I kapittel 5 «I väntan på uppehållstillstånd» av Björnberg går vi inn i det enkelte barns erfaringer og opplevelser

som flyktning, og som asylsøkende i Sverige. Kapitlet bygger på dybdeintervjuer med barn og foreldre, og intervjuene diskuteres i lys av begreper som resiliens og sosial kapital. Dette er innfallsvinkler som er mye brukt på denne typen materiale. Analysene er gode, men bringer likevel ikke fram mye ny kunnskap på dette feltet: Livene til asylsøkende barn er preget av lang ventetid, fattigdom, avmakt, mer og mindre fortrengete traumer hos barn og foreldre og så videre – og det blir dermed ekstra viktig å styrke barnas muligheter til å utvikle seg, ikke minst gjennom at skole og andre institusjoner legger til rette for kontinuitet og en ordnet sosial tilværelse. Kanskje er dette ikke så mye forfatterens feil, som det er et sukk fra denne anmelderens side over at ingen ser ut til å kunne gjøre noe med den evige ventingen, belastningen og fattigdommen: alt dette vet vi. Det er altså sann i Sverige også, konstaterer jeg.

Fra asylsøkende barn i Danmark, Norge og Sverige rettes blikket i kapittel 6, «Minoritetsbarn med funksjonshinder» (Berg) mot barn med etnisk minoritetsbakgrunn som har en funksjonshemning og som bor i Norge. Heller ikke dette kapitlet tilfører mye nytt. Kapitlet handler mye om språkproblemer, og om hjelpeløse foreldre og hjelpere som ikke hjelper. Manglende kunnskap og manglende initiativ fra begge sider ser ut til å være et hovedproblem. Mye av det som sies i dette kapitlet, kunne like gjerne handlet om andre deler av det norske hjelpeapparatet og dets forhold til familier med innvandrerbakgrunn – og mye har vært sagt, på ganske like måter, svært mange ganger før. Dette gjelder ikke minst konklusjonen: når hjelpeapparatet møter innvandrerfamilier, har det en lei tendens til å legge for mye vekt på det som er annerledes og som inngir hjelperne med usikkerhet, og for lite vekt på det som er allment, og som hjelperne kan mye om.

De påfølgende kapitlene gir verdifulle innblikk i ulike aspekter ved barns liv i en migrasjonskontekst. At empirien er hentet fra ulike nordiske land, gir leseren et grunnlag for å sammenligne og finne både forskjeller og likheter landene imellom. I kapittel 7 «Den splittrade transnationella familjen» av Lidén får vi et lite innblikk i de mange problemstillinger og spørsmål som reises når barn sendes ut av Norge av sine foreldre og plasseres som fosterbarn hos slektninger i utlandet. Fokus i kapitlet er på lover og regler: hvordan lovverk anvendes, hvilke regelverk som mangler, og hvordan ulike staters regler og interesser kommer i konflikt med hverandre. Perspektivet og eksemplene tar utgangspunkt i norske forhold, men de fleste av problemstillingene vil være relevante også for barn som har en tilknytning til andre nordiske land. Til tross for det komplekse temaet, er kapitlet klart og greit framstilt

og argumentert. Kapittel 8 «Mötet med lokalsamhället» av Larsen omhandler det vanskelige forholdet mellom nylig bosatte flyktningbarns tilhørighet til majoritetens skole og lokalsamfunn og til sin familie og sine foreldre. Samtidig som barn har stor glede og nytte av å inkluderes i skolens fellesskap, er det en hårfin linje mellom slik inkludering og en diskvalifisering av foreldrene. Barna inngår i et 'danskhetsprosjekt', der hensikten er å frigjøre dem fra foreldrene, som antas å stå for verdier og oppdragelsesmetoder som står i strid med det danske.

Mens Danmark har åtte store asylmottak, og Norge har rundt hundre, har Sverige stort sett gått over til å la asylsøkere finne sine egne boliger. Mange av dem, kanskje de fleste, tar inn hos venner og familie som bor i Sverige fra før, med en ganske utbredt trangboddhet som konsekvens. I kapittel 9 «Trångboddhetens vardag» av Alstam diskuteres hva trangboddhet egentlig er. Dette er et uvanlig vel-skrevet kapittel – fore eksempel: «Trångboddhet kan ta sig olika uttryck och är inte bara en fråga om trängsel. Trångboddheten er ett nedslag längs en rörelse som kännetecknas av osäkra platser, bristande resurser, flyktningskap och föräldrars psykosociala ohälsa» (s 249) og, i en original diskusjon av barns agens: «Kompetensen är agensens verksamma kraft eller – om man så vill – agensens röst och kropp» (s 253). Til tross for at stoffet er gjenkjennelig, får vi ikke her noen godt utprøvde og velkjente analyser, men et nytt blick på hva det kan bety for barn å bo trangt. Kapittel 10 «Att få vara den man är» av Gustafsson, Fioretos og Norström handler om barn som kommer til Sverige og søker asyl uten sine foreldre – de som på norsk gjerne kalles «enslige mindreårige asylsøkere». Det tar utgangspunkt i barnas egne erfaringer fra de kom til Sverige og til intervjuetidspunktet. Forfatterne understreker at de her har lagt mindre vekt på de positive erfaringene, og viser hvordan voksne hjelpere har bidratt til å redusere barna til, i det mest ekstreme tilfellet og i barnets eget utsagn, «ingenting». Betydningen som det har for følelsen av anerkjennelse og egenverd at man kan få uttrykke seg og å bli lyttet til på sitt eget morsmål understrekes. Dessuten påpeker forfatterne at bare det å bli plassert i en bestemt kategori, som «enslig mindreårig asylsøker», har innvirkning på selvbildet gjennom omgivelsenes oppfatning av hvem man er: «Kategoriseringen skapar villkor» (s 299).

De to siste kapitlene handler mindre om migrasjon enn om oppvekst i en flerkulturell kontekst. Kapittel 11 Delaktighet och utanförskap av de Wal Pastoor gir en historisk framstilling av skolefritidsordningen i Norge, og dermed også av en utvikling i hva norsk barndom er. Utgangspunktet er ordningens intensjon om å

bidra til bedre norskkunnskaper hos innvandrerelever. Forfatteren påpeker at for å forstå innvandreres tilpasningsprosesser i Norge, må det norske være en stor del av analysen. For hva er det innvandrerne forventes å tilpasse seg, og hvilke betingelser og kriterier legger majoriteten til grunn for denne tilpasningen? Dette kompliseres naturligvis ytterligere fordi samfunnet, og dermed også viktige rammebetingelser for «den gode barndom» endrer seg så raskt.

Om flerspråklighet er en fordel eller en ulempe, er et spørsmål som reises med jevne mellomrom. Kapittel 12 «Flerspråklighet som tilgang» av Wiltgren tar ikke stilling til om barn som vokser opp med mer enn ett språk, lærer halvparten av hvert eller får to eller flere språk helt gratis – for å sette den vanlige diskusjonen litt på spissen. Derimot er kapitlet et lite utsnitt av en studie i kodeveksling, der skoleelever og til dels også deres lærere bytter språk, aksent og ordbruk ganske sømløst i hverdagen. Kapitlet viser hvordan barn og unge, i skyggen av den overordnede debatten om hva som er «bra» for barn fra to- eller flerspråklige bakgrunner, selv tar ordet i sin makt i sin egen hverdag. Gjennom kodevekslingen skapes og brytes fellesskap, konflikter og hemmelige rom, og det som kan se ut som en lek med ord gjør det mulig «att göra sitt hjärta fri» (s 355).

Som helhet framstår denne boken som en mosaikk med biter fra ulike deler av det store feltet som oppstår i skjæringspunktet mellom barndom og migrasjon. Noe ujevn er den, og kapitlene kunne ha snakket til hverandre i større grad enn de gjør. Likevel gir den et godt og aktuelt innblikk i dette feltet i Norge, Danmark og særlig i Sverige, med viktige henvisninger til de transnasjonale sammenhenger feltet inngår i.

Marie Louise Seeberg
NOVA, HiOA